

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, професора
Ірини ГАЗДАЙКИ-ВАСИЛИШИН
на дисертацію Івана КОРІНЦЯ на тему
«Кримінально-правова охорона свободи віросповідання в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
(081 (D8) Право)**

Актуальність теми дослідження, відображена у вступі до роботи, належно обґрунтована і не викликає сумнівів. Процеси глобалізації, учасником яких є Україна, повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну і обґрунтування його необхідності потребою захисту православних християн в нашій державі, конвергенція соціальних та правових систем країн Європи, - все це створює підстави для появи нових викликів у сфері забезпечення свободи віросповідання як, насамперед, задекларованого у ст. 35 Конституції України права, що включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Незважаючи на незначну кількість зареєстрованих протягом останніх п'яти років кримінальних проваджень, що посягають на свободу віросповідання, їх потенційна небезпека є великою, адже релігійні мотиви, як показує історія людства, лежать у основі багатьох масштабних конфліктів та заворушень. Водночас, комплексного і, що головне, – сучасного аналізу кримінально-правової охорони свободи віросповідання в Україні останніми роками здійснено не було, що зумовлює актуальність проведеного дослідження. Дисертація Івана КОРІНЦЯ сприятиме системному тлумаченню кримінального закону в частині регламентації відповідальності за кримінальні правопорушення, пов'язані з охороною свободи віросповідання, що, своєю чергою, сприятиме забезпеченню єдності та правильності правозастосування, а також формулюванню науково

обґрунтованих шляхів удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність в частині означеної проблематики.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Дисертація є сучасним комплексним дослідженням кримінально-правової охорони свободи віросповідання в Україні, в якому містяться рекомендації щодо правильної кримінально-правової кваліфікації відповідних посягань, а також пропозиції, спрямовані на удосконалення кримінального законодавства в цій частині.

Достатньо аргументованим видається запропоноване автором розв'язання співвідношення понять «свобода релігії», «свобода совісті» та «свобода віросповідання» та пов'язане із цим авторське розуміння свободи віросповідання як природного, абсолютного, гарантованого державою права людини вільно і відкрито визнавати, сповідувати, а також змінювати свої релігійні вчення, переконання чи погляди. З цього визначення виводиться розуміння об'єкта складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з охороною свободи віросповідання, як суспільних відносин із забезпечення можливості безперешкодно реалізовувати кожную складову свободи віросповідання та не зазнавати у зв'язку із такою реалізацією шкоди чи обмеження або порушення інших особистих прав.

Крім того, комплексний, системний розгляд предмету дослідження дав можливість розглянути особливості кримінального правопорушення, передбаченого ст. 442-1 «Злочини проти людяності» у контексті віднесення його до кримінальних правопорушень, пов'язаних з охороною свободи віросповідання. Констатовано, що норма, визначена у ст. 442-1 КК України, незважаючи на абстрактне формулювання ознак об'єктивної сторони, у тому числі, й ознаки «переслідування», не є загальною відносно інших кримінально-правових норм. Вона містить суміжний склад кримінального правопорушення, який можна відмежувати від інших за ознакою так званого «контекстуального елементу».

Достатньо вдалим є запропонований Іваном КОРІНЦЕМ перелік кримінальних правопорушень, що пов'язані з охороною свободи

віросповідання, та їх система (залежно від того, чи є свобода віросповідань основним, чи додатковим об'єктом): *посягання, в яких свобода віросповідання є основним безпосереднім об'єктом, передбачені* ст. 161 КК України, ст. 178 КК України, ст. 179 КК України, ст. 180 КК України, ст. 181 КК України; *посягання, в яких свобода віросповідання виступає додатковим безпосереднім об'єктом, передбачені* ст. 300 КК України, ст. 442 КК, ч. 1 ст. 442-1, а також ч. 2 ст. 110 КК України, п.14 ч. 2 ст. 115 КК України, ч. 2 ст. 121 КК України, ч. 2 ст. 122 КК України, ч. 2 ст. 126 КК України, ч. 2 ст. 127 КК України та ч. 2 ст. 129 КК України.

Положення дисертації, якими удосконалено наявні у науці кримінального права підходи та позиції, а також положення, що набули подальшого розвитку в дисертаційному дослідженні, також наділені достатнім ступенем наукової новизни.

Достовірність та висока ступінь аргументованості результатів дисертації обумовлена логічною структурою роботи, відповідністю мети дослідження тим завданням, які ставить перед собою дисертант, достатньою кількістю опрацьованих наукових та емпіричних джерел, вмінням висвітлювати власну позицію та вести наукову дискусію.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Дисертація виконана на належному науковому рівні. План роботи складений логічно й послідовно та дає можливість повно та всебічно розкрити предмет дослідження.

Перший розділ дисертації присвячено висвітленню загальних засад дослідження кримінально-правової охорони свободи віросповідання, що охоплює собою з'ясування стану дослідження цієї проблеми у науці кримінального права, визначення ключового поняття дослідження – свобода віросповідання та вивчення кримінально-правової охорони свободи віросповідання за законодавством зарубіжних держав.

Другий розділ дисертації, присвячений кримінально-правовій характеристиці кримінальних правопорушень, що пов'язані з охороною

віросповідання в Україні, розкриває її елементи, що відображають статичний аспект їх опису.

Третій розділ дисертації присвячено динамічним елементам кримінально-правової характеристики правопорушень, пов'язаних з охороною свободи віросповідання в Україні. Дослідження питань кваліфікації кримінальних правопорушень проти свободи віросповідання, а також їх караності дає підстави зробити висновки про те, що правильна кваліфікація кримінальних правопорушень проти свободи віросповідання залежить від низки факторів: об'єкта посягання; спричинення при посяганні на суспільні відносини у сфері віросповідання шкоди іншим об'єктам (життю і здоров'ю, власності, моральності тощо), що впливатиме на наявність (чи відсутність) множинності кримінальних правопорушень; предмета складу кримінального правопорушення; характеру вчиненого діяння, яке утворює об'єктивну сторону складу того чи іншого кримінального правопорушення; ознак суб'єктивної сторони (мети, мотиву).

Дисертація Івана КОРІНЦЯ є самостійним та оригінальним дослідженням, в результаті проведення якого сформульовано низку обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального законодавства та практики його застосування. Методологія дослідження відповідає його предмету та завданням. Обрана сукупність методів наукового пошуку становить собою поєднання загальнонаукових та спеціальних методів та використана у вдалому поєднанні.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, наведені у дисертації, можуть бути використані: - у *правотворчій діяльності* – для удосконалення кримінального законодавства України в частині нормативної регламентації відповідальності за кримінальні правопорушення, пов'язані з охороною свободи віросповідання; - у *правозастосовній діяльності* – для розв'язання компетентними органами проблемних питань кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з охороною віросповідання в Україні; - у *науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень проблематики кримінально-правової охорони

свободи віросповідання в Україні; - в *освітньому процесі* – для підготовки підручників, навчальних посібників і методичної літератури та викладання навчальних дисциплін кримінально-правового спрямування.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові висновки та положення, які містяться у дисертації, достатньо повно оприлюднені у фахових публікаціях та апробовані дисертантом. Кількість та науковий рівень підготовлених та опублікованих наукових праць відповідає вимогам, які ставляться до оприлюднення результатів дисертацій. Дисертантом опубліковано п'ять наукових праць, три з яких – у фахових юридичних виданнях, віднесених до категорії «Б» і дві праці – у матеріалах науково-практичних заходів.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації не виявив текстових запозичень та інших фактів порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження. Наукове дослідження Івана КОРИНЦЯ містить положення, які викликають в рецензента запитання, зауваження або потребують додаткового аргументування, що є ознакою самостійного творчого пошуку та сміливих спроб розв'язати поставлені завдання. Під час захисту варто почути деталізовану позицію дисертанта щодо таких питань:

1. Досліджуючи зарубіжний досвід кримінально-правової охорони свободи віросповідання автор сконцентрував увагу на аналізі кримінального законодавства наведених у дисертації 22 держав. У зв'язку із цим, перше традиційне питання – чим обумовлений вибір саме цих держав? І друге – які діяння у зарубіжних державах криміналізовано, а в Україні – ні. Чи не варто, на Вашу думку, перейняти цей досвід і чому?

2. У дисертації відсутній розділ, який присвячується історії розвитку кримінально-правової охорони свободи віросповідання в Україні. Розкриття цього аспекту проблеми дало б можливість відстежити генезу сучасного стану нормативно-правової регламентації кримінальної відповідальності за

посягання на свободу віросповідання. Чи не вважаєте Ви це прогалиною у проведеному дослідженні?

3. Велику частину проблем кримінально-правової кваліфікації посягань на свободу віросповідання, становлять питання, обумовлені тим, що норми, які передбачають відповідальність за таку суспільно небезпечну поведінку, є спеціальними відносно кримінально-правових заборон загального характеру, визначених у розділах про кримінальні правопорушення проти життя, здоров'я, недоторканості та власності. У зв'язку із цим виникає питання про Ваше професійне наукове ставлення до наявності у кримінальному законодавстві спеціальних норм загалом та в контексті Вашого предмету дослідження зокрема. Чому сприяє або перешкоджає виключення з КК України спеціальних норм, присвячених кримінально-правовій охороні свободи віросповідання?

4. Внаслідок чергового етапу реформування кримінального законодавства система покарань була доповнена таким покаранням, як пробаційний нагляд. У контексті виконаного Вами дослідження особливостей караності правопорушень, пов'язаних з охороною свободи віросповідання, чи була надана оцінка потенційної ефективності цього покарання за такого роду посягання?

Викладені вище застереження носять дискусійний характер та в цілому не впливають на високу позитивну оцінку проведеного дисертантом дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що дисертація Івана КОРИНЦЯ є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – розкриття наявної системи засобів кримінально-правової охорони свободи віросповідання в Україні.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом

Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її автор – Іван КОРИНЕЦЬ – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 (D8) – Право.

РЕЦЕНЗЕНТ:

**кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Львівського державного
університету внутрішніх справ**

Ірина ГАЗДАЙКА-ВАСИЛИШИН